

NONNULA
DE
TRICHOSI ET TRICHOMATE.

DISSERTATIO INAUGURALIS

MEDICO - PATHOLOGICA

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE

GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS

IN

**UNIVERSITATE LITERARUM CAESAREA
DORPATENSI**

AD GRADUM

DOCTORIS MEDICINAE

RITE IMPETRANDUM

P U B L I C E D E F E N D E T

AUCTOR

Oscar Kowalewski,

MEDICUS PRIMI ORDINIS.

BIBLIOTHECA
ACADEMICA
DORPAT:

DORPATI LIVONORUM,

TYPIS HENRICI LAAKMANNI.

MDCCCXLVII.

PATRI DILECTISSIMO

JULIANO KOWALEWSKI

I m p r i m a t u r

haec dissertatio, ea tamen conditione ut, simulac typis fuerit excusa,
quinque ejus exempla tradantur collegio ad libros explorandos constituto.

Dorpati Livon. die XXVI mens. Maii 1847.

Dr. Bidder,

ord. med. h. t. Decanus.

(L. S.)

HOC OPUSCULUM

D. D. D.

D 12327

FILIUS.

PROLEGOMENA.

Quum anno millesimo octingentesimo quadragésimo quinto Galliciam et terram cracoviensem peragrarem, saepius mihi complures homines trichosi laborantes observandi occasio oblata fuit, id quod pariter Petropoli contigit, ubi nonnullos ejusmodi aegrotos ex Lithuania oriundos inveni. Quum autem tempus reique cognitio ad investigandas endemicas rationes, quae in evolvendo et provehendo morbo in solis polonicis provinciis tam frequenter obvio alicujus momenti essent, et ad usitatis-
simas curationes talium aegrotorum ad ipsorum lectum cognoscendas, me defecerint, hisce arctioribus terminis meam dissertationem coërcendam esse puto, ut maxime proprios characteres, quibus trichosis, ut morbus, praecipue excellat, atque naturam trichomatis rationemque, quae huic cum trichosi intercedat, quantum in me est,

illustrem. Id eo magis faciendum putavi, quod, ad hunc diem, quod vehementer dolendum est, nulla distincta accurataque trichoseos imago, qua morbus esse cognoscatur, neque vera trichomatis existimatio exstitit. Haec adumbratio trichoseos, trichomatisque explicatio, nec non nonnullae microscopicae observationes, quas, socio amicissimo D^{no} Pląskowski, artis medicae cultore, in trichomate maturo et genuino, nuper a nobis desecto, instituere contigit, secundam opusculi mei partem efficient. Quantum autem diversarum de hoc morbo sententiarum rationem habere, nonnullaque historica facta de eodem colligere, variasque appellationes, quibus morbus vocari solet, percensere potui, ea omnia in priore dissertationis parte commemorata sunt.

Pars prior.

Diversae de trichosi et trichomate sententiae. Variae eorum appellationes. Notationes historicae.

Perpauci morbi sunt, de quorum existentia, origine, propagatione, totaque natura, tam variae, saepius inter se repugnantissimae sententiae proferantur, quam de hac ipsa, de qua nos quaerimus, trichosi. Inter eos, qui pertinacissime morbi existentiam negent et fanaticos erroris sui tenacissimos, qui sub quovis morbo, qui in Polonia usu veniat, trichosim subesse suspicentur, permultae aliae sententiarum varietates intermediae sunt, unde dictum creberrimum, quo quidem quot capita tot opiniones esse feruntur, hoc maxime loco usum habere videtur. Sic, ut gravissimas sententias appellem — antiquiores auctores, *Diversae scriptorum opiniones de trichosi et trichomate.* qui de trichosi a. 1600 scripserunt, ut Saxonia, Minadous, Fulginatus et recentiores: *Wolfram*, *Larrey*, morbum a syphilide derivare conati sunt; dum alii rursus ut *J. Frank* ¹⁾ p. 529, *Gumpert* ²⁾ p. 172 etc. pro leprae transformatione habent; alii, sicuti *Hartmann* et *Brandt* ³⁾ p. 413 eum arthriticam affectionem esse censent, alii denique, iique longe plurimi, scriptores polonici, trichosim peculiarem interpretantes, ex dyscrasia sanguinis, cujus originem in variis causis ponunt, deducendam esse

arbitrantur. Sic *Hoffmann* ⁴⁾, eam dyscrasiam trichomaticam ex terrae argillaceae, soli lutosi et fornacum talium similiumque rerum exhalationibus per respirationem in sanguinem receptis deduxit, sic *Jourdan*, *Knothe* ⁵⁾, eam dyscrasiam ex lymphaticorum vasorum affectione derivarunt, sic *Sennert*, *Bonfigli* et imprimis tempore recentissimo *Oczapowski* ⁶⁾ p. 150 aquae potabilis indolem, praesertim, quem ultimum nominavi, vir doctissimus aquam calcariam sulphuricam continentem, dyscrasiae causam duxerunt, sic denique *Szokalski* ⁷⁾ p. 368 nimium usum ciborum potionumque acidorum, quae Poloni ut divites sic pauperes maxime amant, balneis vaporeis eodem tempore neglectis, pro primario ejusdem fonte habuit. Silentio praetermittendam censeo opinionem eorum, qui, sicuti *Pastorius* fecit, trichosim aqua potabili per Tartaros, qui inter annos 1285—1288 regnante Lesco nigro tertium in Poloniam incursum fecerunt, venenis infecta originem habuisse arbitrati sunt, quae sententia pro statu, quo disciplinae medicae hodie sunt, nisi in historia artis medicae, locum habere nequit.

Non minus de ipsius trichomatis natura sententiae differunt. Qui, trichosim nullam esse censentes, trichoma pro producto arte facto habent, inter quos sunt *Roussille-Chamseru*, *Wolf*, *Gasc* etc., ii capillorum cultu omisso, impuritate, calidioribus capitis tegumentis aliisque rebus trichoma provocari judicant. E contrario, qui trichoma morbosum productum putant, idem vel folliculorum capillarium affectione, e locali irritatione nata ut *Schlegel* ⁸⁾ p. 104, exstitisse ajunt, vel endemicam crisin esse arbitrantur, quae crisis, quemadmodum *Marcinkowski* ⁹⁾ p. 24 censet, ad diversissimas tum acutas tum chronicas affectiones comitem se adjungere possit. Alii, praesertim plerique polonici medici, trichoma pro vera trichomatici morbi crisi habent. Pariter diversissimae sententiae de modo, quo ipse intricationis actus fiat, prolatae sunt, quam ad rem infra locus erit, ubi redeat oratio. Tristior etiam species, si symptomata proposita, morbique curationes, quales adhuc prolatae sunt, contemplamur,

nobis offertur. Namque nullus fere morbus in speciali pathologia est, quo oriente trichosis non incusata fuerit; neque fere ulla in generali therapia methodus, quae in tractanda trichosi in usum vocata non sit. Pleraeque pharmacopolarum copiae, cum laetiore vel tristiore eventu in aegrotis tentatae fuerunt. In variis, quae morbo imposita sunt, nominibus non alia res est, quum opinionibus perquam miris, quas vulgus medicique de morbi natura conceperant, nominum non minus mirabilium formationem acceptam referamus. Hodie etiam plerique medici iisdem appellationibus, tum in notando morbo, tum in locali capillorum intricationis phaenomeno designando uti consueverunt; nomenque plicae polonicae ad hunc diem et in plerisque de speciali pathologia libris et in monographiis, tanquam quo hic morbus aptissime significetur, obvium esse solet.

Neque minus incerta et ambigua omnia apparent, quae ad vetustatem, ad patriam et propagationem morbi attinent. Sunt qui cum *Marcinkowski*, *Lessing* ¹⁰⁾, *Oczapowski* morbum tam diu in Polonia, quam ejus historiam, exstitisse voluerint. *Schlegel* ejusdem originem ad saeculum undecimum refert, *Pastorius* multique alii, qui ejus sententiae adstipulati sunt, ut *Gehema*, *Stabel*, *Erndel* morbum tempore incursionis Tartarorum saeculo decimo tertio factae, ortum esse censent; alii ut *Weese* ¹¹⁾, cujus praecelara de trichosis in Polonia aetate investigatio meritis laudibus effertur, morbum in Polonia saeculo sexto decimo initium habuisse contendunt. Nonnulli trichosim principio in Germaniae regionibus ortam volunt; ibique endemicam judicant, alii epidemice propagari, alii passim in variis terrae regionibus inveniri credunt. Denique, ut paucis rem absolvam, diversissimas de ejus tempore notationes, diversissimas de propagationis modo sententias proposuerunt, et plurimarum affectionum tum acutarum, tum chronicarum symptomata causasque, nomina maxime mirabilia, omnesque fere curandi methodos, medicamentaque materiae medicae diversissima ad eas quas sibi de trichosi effinxerant ideas traxerunt, ita ut, quum a multa sciendo ad

ignorandum perventum esset, pariter atque antiquus ille philosophus de se praedicavit, nos de trichosi dicere possumus, id solum certum fuisse nihil sciri. Tali modo de morbo actum erat, trichosis pro phantasmate habita, trichoma pro artis productio.

Haec quam modo diximus sententia de morbo prorsus non exstante, aetate recentissima a Dr^o *Beschorener*¹²⁾ direttore marodochei ovincensis in magno ducatu Posnaniae èt Dr^o *Weese*¹³⁾ physico circuli thornensis ibidem, rursum in lucem prolata fuit. Hi duo viri clarissimi, ingenti factorum serie innixi, audacter in eam sententiam discesserunt, qua trichoma nihil aliud, nisi cultus capillorum secundum vulgi praejudicatam opinionem neglecti necessarium productum, neque trichosim per se morbum sui generis esse judicabant; ideoque, ut ea funditus tolleretur, vulgo meliora edocendo contingere posse. Ut exoptatissimum laetissimumque fuit ab his viris accuratam statisticam trichoma habentium enumerationem accepisse, cum praesertim, quae sola ante *Lafontaine*¹⁴⁾ p. 41 et *Chromy*¹⁵⁾ p. 21 ex specie tantum protulerant, vix nomine medici census digna sint: sic altera ex parte dolorem nobis moeroremque commoveat, quod duo viri tam intelligentes iudicioque liberi, quales *Beschorener* et *Weese* videntur, in eam opinionem delapsi fuerunt, quae praeterquam quod trium saeculorum experientiae et plerorumque medicorum iudiciis, omni studio veras trichomaticas affectiones observantium, prorsus repugnat, summa etiam damna et incommoda in multis aegrotorum millibus tractandis afferre possit. Feliciter tamen evenit, ut nostro tempore perpauci inveniantur medici, qui eandem atque *Beschorener* et *Weese* sententiam defendant. Sunt inter hos *Fritsch*¹⁶⁾ p. 202 Flatovii et *Scherbel*¹⁷⁾ p. 30 Lissae polonicae. Sententia a *Beschorener* et *Weese* proposita, neque nova est, ut ipse *Weese* confitetur, neque vera, quemadmodum infra ex factis videbimus.

Dr *Davisson*¹³⁾ p. 43 et ¹¹⁾ p. 308 Scotus, archiater regis Joannis Casimiri, primus ut trichosim pro phantasmate,

ita trichoma pro artificiosa capillorum intricatione habuit. Is in opere suo a. 1660 edito „de plica polonica“, velut de morbo ex superstitione mulierum cerebro nato et in credulos aliquos medicos transplantato agit. Jam illo tempore ea opinio acerba antigrapha ab episcopo Rossiae albae *Skuminowski* et professore *Plempio* Lovanii conscripta provocavit. Testimonium, quod medicus temporis, quo trichosis late per *Poloniam* propagata est, proximus edidit, profecto multum momenti haberet, si quidem ejus auctoritati satis fidei haberi posset. *Davisson* enim sibi ipsi satis non constitit, nunc morbum exstare negans, nunc in trichosi, ut peculiari morbo specificam curationem, ut in syphilide, scorbuto etc. opus esse affirmans⁶⁾ p. 456. *Davisson* triginta annorum spatio, per quod medicam artem in Polonia exercuit, cuique sordido et superstitioso homini sine ullo incommodo trichoma desecuisse sibi videtur. Complures *Davisson* asseclas nactus est, nam omni tempore homines non desunt, qui opinionibus perquam absonis et absurdis assentiant, si modo eae cum aliqua protervitate et quadam fiducia et persuasionis specie exprimantur et perferantur. Num melior ratio erat brussaismi? nonne vel recentissimis temporibus ope homocopathiae et hydropathiae omnibus morbis mederi conati sunt? non syphilidem adeo contagiosum morbum esse negarunt? Tales sententiae summam cum parasiticis fungis similitudinem habent, qui, simulatque solum idoneum adepti fuerint, extemplo radices agant. *Davissonii* sententia, quae a *Conrado Sprengel*, *Landeute*, *Hirsche*, *Kreuzer* etc. repetita fuit, praecipue tempore recentiore a medicis franco-gallicis, ut *Willermay*, *Larrey*, *R. Chamseru*, *Gasc* aliisque qui tempore expeditionis Bounoparte trichoma saepius in transcurso forte viderant rursus suscitata, eodem tempore multifariam inter medicos polonicos resonavit. Quae ratio quum non diu durasset, tota fere medicorum multitudo ad verum iudicium de dyscrasica morbi natura revertit. Sic se res habuit, cum viri cl. *Beschorener* et *Weese*, positivis factis confisi, sententiae, quae ad id

tempus non firmo fundamento stabilita fuit, longe majorem gravitatem addere studuerunt. Ea opinio vero quam parum de-
fensionis habeat, ex factis, in altera parte dissertationis allatis,
quae trichosim re vera exstare coarguant, facile intelligimus,
quam ob rem, ne eadem saepius repetamus, ad eum locum lecto-
res delegandos arbitramur.

*Refuta-
tiones.*

Qui morbi originem syphiliticam interpretantur, solo
tempore morbi per Poloniam propagati, ossiumque affectione in
trichosi obvia eo allekti sunt. Quamvis autem interdum trichosis
cum syphilide conjungi queat, uterque tamen morbus diversi
omnino generis est. Dum syphilis maximam partem aetate
juvenili exulceratione, directo contactu plerumque genitalium in
concubitu praegresso, nascitur, trichosis contra assimilationis
malo creberrime in pueritia ac senectute reperitur. Praeterea
si forte trichosis contagiosa apparet, modus tamen et locus
contagii prorsus alii sunt. Sin autem trichomatis formatio sy-
philis secundaria vel tertiaria endemicis influxibus mutata esse
fertur, ea tamen quaestio restat, cur maxime syphilis neque alii
morbi talem endemicam formam induant? Sic in omnibus syphi-
liticis Poloniae nunquam trichoma ex syphilide consecutum
visum est, ni forte uterque morbus complicatus apparuit, pari-
terque multi trichomatici aegroti inveniuntur, qui syphilide nun-
quam laboraverint. — Neque vero origo, decursusque morbi
minus a lepra differunt. Vetustissimi chronicorum scriptores,
qui de Tartarorum incursu referunt, de epidemia, quae belli
tempore persaepe oriri soleat, loquuntur, neque vero usquam
a Tartaris lepram in Poloniam introductam esse narrant. Non
magis ad hunc diem in Asia trichomata visa sunt, quam saeculo
tertio decimo in reliquis Europae partibus, quo tempore lepra
tam late dominabatur. Cum arthritide morbus noster arti-
culorum affectionem quidem, quod ad sedem attinet, communem
ostendit, attamen utriusque morbi producta, in priore concre-
menta lapidea, in altera liquoris peculiaris, magis minusve
spissi et conglomerati, depositio, valde inter se discrepant. Huc

accedit, quod decursus, crises, proprietates comitantium et con-
sequentium affectionum in utroque morbo haud parum differunt.
Arthritis hereditaria luxuriae intemperantiaeque Bacchi et Veneris
possessio, vulgo pauperioribus populi ordinibus parit, trichosi
omnes promiscue divites pariter atque pauperes invadente. Prae-
terea utrumque morbum in multis hominibus alterum ab altero
non pendentem occurrere viderunt.

Inde in eam sententiam recidunt, ut syphilidem, lepram
atque arthritidem, in sola Polonia talem speciem induere posse,
vel, quemadmodum *Marcinkowski*⁹⁾ p. 24 ait, in omnibus acutis
chronicisque, affectionibus trichomatis formationem endemicam
crisin exsistere dicant. Quum autem omnes, qui in Polonia
habitant, homines pariter iisdem endemicis influxibus obnoxii
sint, dictu difficile est, cur maxime unus idemque morbus nunc
crisibus sibi propriis, nunc capillorum affectione formandoque
trichomate resolvatur? Et qualem notionem haec endemica crisis
in trichomaticis bestiis habeat, tam saepe obviis, quae omnino
tam raro morbis laborare solent? Capillorum autem non est,
crisin suscipere, quali modo aliis excretoriis organis effici potest.
De capillis oratio est, neque de folliculis capillaribus, namque
adeo capillos adsciticios et sanos ab aliis sumtos capillamentaue
artificialia peculiaribus capitis exhalationibus exposita intrin-
candis trichomata fieri videmus. Itaque varios acutos et chronicos
morbos nunc capitis exhalationem, qua capilli intricentur, nunc
qua non intricentur, producere consequitur. Haec ipsa specifica
capitis exhalatio, capillos implicans, proprii morbi est, quem nos
trichosim appellamus; affectionesque acutae et chronicae, quae
eam comitari solent, ab aliis similibus, quemadmodum infra vi-
debimus, tantopere discrepant, ut nisi ad trichomaticam suam
originem referri nequeant. Posse autem trichosim trichomatisque
formationem cum syphilide, lepra, arthritide variisque tum acutis
tum chronicis affectionibus connecti, id quod maxime pravitatum
ansam praebuit, hoc quidem eo minus mirabimur, quod in aliis
etiam morbis ejus generis complicationes observandi occasio non

deest. Qui primus de trichosi in Polonia scripsit, celeberrimus *Starnigelius*¹¹⁾ p. 333 multo id cautius fecit, quam qui post eum exstiterunt rei investigatores. Is enim l. c. haec dicit: „cum exhalatione fuliginosa ex qua nascuntur crines communicat, videturque cum tineae affinitatem habere, atque cruciatu ossium cum Gallica lue, cum phthiriasi redundatione vermium, cum arthritide artuum dolore, cum spasmo miserabili membrorum contractione.“

Qui sanguinis dyscrasiam assumunt, eamque, sicuti Hoffmann facit, ex terrae argillaceae exhalationibus receptis originem ducere volunt, ii quidem non reputant in illis maxime regionibus, in quibus quum solum minimum argillae contineat, ideo argilla ad aedificandum non adhibetur, uti in locis montuosis Rossiae rubrae, morbum frequentissime inveniri, rarius contra in his Poloniae regionibus, ubi solum argillae omnino plenum est, ideoque eadem materia ad struendum uti solent. Quod autem Knothe aliique scriptores lymphatici systematis affectiones trichoseos causam esse arbitrantur, minus etiam defendi posse videtur, quia ea affectio, si adest, non est, nisi sequela. Pariter duritiae scrophulosae, vasorum, glandularumque lymphaticorum non pro scrophulosi ipsa sed ejus effectui habendae sunt. Neque magis, quod Oczapowski affirmat, usus aquae potabilis, calcariam sulphuricam continentis, pro unica trichomaticae dyscrasiae causa haberi possit, quoniam in sola Polonia, neque in omnibus Europae terris, ubi rivorum aqua pariter calcariam sulphuricam habet, ea trichomatis formatio observatur. Similiter, cur usus ciborum potionumque acidorum, quem Szokalski certe injuria ad verum abusum progredi contendit, trichosim efficere credatur, satis explicari non potuerit. Namque cur tandem primis pueritiae annis a primo usque ad quintum, ubi quidem minimum cibi acidi consumi certum est, inter omnes aetates, frequentissime trichoma invenitur? Quin adeo casus observati sunt, quibus recens nati, infantesque primis vitae mensibus quibus nisi matrum lacte frui non licuit, trichosi afficerentur? Facta, e quibus acidis cibis potionibusque non adhibitis trichomatis efformatio-

nem occurrisset discimus, trichoma trichosimque a nutrimentorum natura non pendere demonstrare videntur. Quod ni foret hereditaria et contagiosa morbi natura assumenda esset, quam in sententiam Szokalski non inclinat. Non minus processus, quibus trichomatica dyscrasia sanguinis abusu ciborum potionumque acidorum formetur, explicare, atque, quomodo balneorum vaporeorum usu ejus efformationem praevertere liceat, intelligere difficillimum erit.

Non posse autem capillarium folliculorum affectione locali trichoma exsistere, eo facto satis probatur quod sani desecti capilli, quos cum trichomatica materia ex capite exsudata in contactum adduxeris, ipsi trichomatum instar intricari possunt. Quin sola inquinatio, vel cultus capillorum neglectus eos perturbare possint, neminem dubitaturum credo; ut autem intricatio morbosa producat, aliae res accedant necesse est, quae quales sint, in altera dissertationis parte exposituri sumus.

Quod ad diversa morbi nomina attinet, ea quidem nos non deficiunt, at omnia fere minime rationali designationi respondent. *Diversae appellationes.* Qui vulgi opinionem amplexi trichoma a malis daemonibus vel veneficis produci censent: morbum, ut in septentrionali Germaniae parte *Marrenflechte* appellabant, in ripis Rheni superioris *Schroetlingszopf*, in Dania *Marenleck* et *Marelock*, in Suecia *Martofra*, quo eodem significato alia nomina linguae germanicae *Hexenzopf*, *Hexelzopf*, *Alpzopf*, et polonicae *Wieszczycza*, *Krzszyce*, *Gosplotła*, *Kółtki* usurpata sunt. Duas primas vulgi appellationes Schenk ad verbum lingua latina vocabulis tricae incuborum et scrophorum tricae reddit. Nomen vetustum germanicum *Bichtelzopf* secundum Sennert derivatum a verbo *Bichtel*, (infantem non baptisatum designat) inde deductum est, quod trichoma frequenter in Judaeorum infantibus inventum fuit, ex quo fonte alterum etiam vocabulum plicae judaeicae manavit. Num autem nomen *Weichselzopf*, quod usu universali ad designandam trichosim et trichoma adhibetur, ex voce prius

usurpata Bichtelzopf, *Wichtelzopf*, *Wixelzopf*, corruptum sit, an quia trichoma in Vistulae accolis saepius quam alibi (re vera longe rarius quam in aliis Poloniae regionibus) repertum sit, an quod evaporationes hujus fluminis, secundum antiquam opinionem, pro fonte trichoseos habitae sint, formatum fuerit, ea de re difficile est iudicium facere. A specifico doloris sensu, veluti clavi capiti infigantur, qui sensus plerumque trichomatis formationi praecedere solet, apud antiquissimos Polonorum scriptores Oczko et Syreński, nomen *Kołatun* occurrit, quod Roxolanis Rutheniae rubrae incolis pervulgatum est unde „ruski kołatun“ a Syreński dicitur. *Gwoździec*, *Goździec*, Polonorum vulgaris appellatio ab Oczko eodem significato adhibita est, quo nomine oppidulum etiam Rossiae rubrae, ubi primum morbus „Gwoździec“ apparuit, ab eodem vocatur. Eorum nominum interpretatio accurata clavus et helos ab Agricola et Minadoo introducta est. Qui sub trichosi syphilidem latere opinabantur morbum luem Sarmaticam, Fuliginatus luem pucutiensem; Richter luem coltunicam appellarunt. Antiquissimi autem Polonorum auctores, qui lingua latina de trichosi scripserunt, simpliciter plicam ut Słowacki et Starnigeli, nominabant. Praeterea magnam aliorum nominum multitudinem habemus, ut cirragram Polonorum, capillicium intricatum; comam Caesaream, rapalosin (apud Lineum, Vogel); trichoma (apud Manget, Cullen); chiragram (apud Pupke); tricas inculaeorum (apud J. Frank) etc. Sic alia Germanica vetera nomina sunt *Sellentost* in regionibus Rheni, *Trudenzopf* in Saxonia, *Klattern* in circulo thornensi, hollandicum *Hairvlegt*, anglicum *elf locks*, *elvish krots*, rossicum *колатунъ*, bohemicum *koltaun* etc. Nomen plicae polonicae ab Agricola, Zeidler, Gehema in linguae usum introductum, quamquam minime aptum, tamen usitatissimum ad hunc diem conservatum est. Id, si quidem morbi originem designare vult, falsum est, quoniam quemadmodum infra videbimus, rhenica affectio *Marenflechte*, polonicis *kołatun* et *gwoździec*, qui morbi iidem sunt, aetate praecedat. Neque satis apte plicae

polonicae nomen, sicuti alia, quae jam attulimus, rem significat, quoniam iisdem appellationibus et morbus universalis et intricatio localis capillorum notantur, quorum distinctio tanti momenti est. Nos, quo melius quaeque rerum confusio evitaretur, diversis nominibus morbum ipsum et morbosam capillorum intricationem internoscere studuimus, verbo „trichoseos“ pro priore „trichomatis“ pro altera re adhibitis. Neque tamen, ea appellatione non omnibus rationalis designationis postulatis satis fieri, negare possumus, quum id, quod nomini significari credas, trichosis non ubique necessario cum trichomatica capillorum intricatione intret. Quum autem haec intricatio, siquidem adest, tam characteristicum morbi phaenomenon sit, nos, meliore verbo deficiente, novo vocabulo effingendo appellationum turbam augere non conati sumus.

De patria et propagatione morbi haec memorare possumus: Notitia priusquam primam de morbi existentia in Polonia cognitionem morbi historica. scriptis accipimus ab Oczko ¹⁹⁾ p. 127, Syreński (ibidem), Ciachowski (ibidem) exaratis et postea litteris Starnigeli ¹¹⁾ p. 333 rectoris universitatis zamoscensis ad professores paduanos missis, quibus de vehementi trichoseos per Poloniam propagatione conquestus, eorum consilium opemque implorat; morbus jam ante in Brisgavia, Alsatia, Belgia, in terris superiori Rheni parti adjacentibus ut endemicus sub nomen *Marenflechte* et *Schroetlingszopf* notus fuerat, cujus accuratiorem descriptionem Schenk ¹⁹⁾ p. 6 exhibet; morbum novum et insolitum esse dicens. Nam Oczko ¹⁸⁾ p. 127 in suo opere a. 1581. Cracoviae edito, disertis verbis morbum „kołatun“ vel „gwoździec“ decem ante annos primum in rubra Ruthenia idque in terra inter fluvios Bystrzyca et Czeremasz interjacente apparuisse ait, in cujus oppidulo „gwoździec“ ejusdem nominis morbum primum natum esse refert. Quum autem, uti verissime Lessingius ¹⁰⁾ p. 445 adnotat, idem scriptor Oczko in altero libro a. 1578 in lucem emisso, jam prius opusculum suum memoret, quod ideo antea jam typis expressum exstisse certum est; prima trichoseos in rubra Ruthenia existentia, post annum 1570 constitui non

potuerit. Quoniam autem *Schenk*, qui a. 1584 de trica scripsit, homines a se visos esse dixit, qui per totam suam vitam trichomata haberent, si fere eos homines saltem 35 annorum fuisse assumimus; tricam ab hoc viro descriptam fere 25 annis polonicae plicae aetate praegressam elucet. Utrumque morbum vero eundem esse ex comparatione descriptionum a Starnigelio et Schenkio exhibitarum non difficile est intelligere. Adde descriptionem ejus morbi a *Petricio* anni 1635, in latinam linguam conversam, quae ad verbum expressa invenitur apud *Oczapowski* opusculi ⁶⁾ p. 163.

plica apud Starnigelium a. 1599.

... eveniebat ut plerisque hominibus unus et alter cirrus excresceret cum vicinis sibi crinibus inde introrsus implicatus et densus. Et tum quidem nulla re molestus erat. Si crines radantur humor ille et virus in corpus relabatur, caput, pedes, manus, omnes artus omnes partes excogitat. Experimentum est, qui tales fasciculos implicatorum crinium deraserint eos oculis capi aut defluxibus ad alias corporis partes gravissime torqueri.

trica apud Schenkium a. 1584.

Horridum quoddam impexum, adeoque intricatum capitis atque barbae capillicium... quo affecti praelongas capillorum tricas et cincinnos mirifice intricatos videas... quos illi magna religione nec ferro praescindere, nec pectine explicare sustinent; persuasi omnino gravissima capitis morborum fomenta, velut apoplexiae, paralyseos, maniae et comprimis cephalgiae pertinacis consilium materiam lisdem alendis absumi.

kołtun apud Petricium a. 1635.

... humor coltonicus, plerumque a capite initio capto, dum ex capite nondum exsudatus, in capillos non transit doloribus caput perforantibus cruciat; epilepsiam, spasmos manuum aliorumque membrorum progignit. A capite usque ad articulationes progreditur, donec per cutis capitis poros emissus, cum capillis conglutinator, doloribus remittentibus, nodos et restes efficit.

Tum in opere *Saxoniae* ad litteras Starnigelii respondentis morbum non Polonis peculiarem, eo tempore in Hungaria nonnullisque Germaniae regionibus vulgo cognitum et inventum esse legimus ⁹⁾ p. 44 et Neapoli *Bonfiglii* ejus generis trichomata visa esse refert, quae vulgus treccia della fata nominat ⁶⁾ p. 53 Atque *Frankius* ¹⁾ 529 eum morbum hic illic sporadicum inventum esse narrat, ab ipso in Bohemia, a Stakelbergio in Silesia, a Goeckelio in Suevia, ab Hessing in Borussia, a Vogler

in Saxonia, quod etiam pleraque nomina, quibus morbus in diversis Europae regionibus appellatus est, probare videntur. Atque ideo *Rosenbaum* ²⁰⁾ p. 291 trichosi originem Germanicam vindicare studet.

Praeclaris de trichosi investigationibus a *Weese* ¹¹⁾ p. 304, *Chłędowski* ¹⁸⁾ p. 127 et rursus a *Weese* ¹³⁾ p. 47 nec non ante eum a cl. *Raisin* ²¹⁾ p. 127 institutis, accuratissime, trichoseos originem in Polonia demum ad saeculum decimum sextum referendam esse, demonstratum est. Inde vetusta opinio Pastorii, qua ea tempore Tartarorum in Poloniam incursionis initium habuisse credebatur, omni adminiculo caret; adversus quam etiam episcopus Skuminowski, supra memoratus, in litteris ad professorem Lovanii Plempium datis, jam diu adversarius coortus est. Omnes ii, qui inde a Pastorio usque ad *Oczapowski* locis historicorum *Cromer* et *Długosz* apud Pastorium citatis confisi morbum eo, quo Tartari suum incursum fecerunt, tempore originem habuisse putant, magno et vehementi errore tenentur, quum praesertim neque *Cromer* ²²⁾ p. 237, neque *Długosz* ²³⁾ p. 850 locis allatis ullo verbo mentionem trichoseos fecerint, sed tantum epidemiam describunt, quae tempore belli annis 1285—1288 aqua potabili a Tartaris veneno infecta coeperit. Sic *Długosz* l. c. diserte ait: „ingens pestis et mortalitas in plerisque Rossiae (i. e. rubrae) terris invalescens plurimos mortales in sexu utroque exstinxit“ et porro „ut subito procumbentes nullis antidotis profectum afferentibus relevati, occiderint.“ Pariter rerum scriptor certissimus *Naruszewicz* ²⁴⁾ p. 182—183 tantum de epidemia tempore quo Tartari impetum fecerunt saeculo decimo tertio orta loquitur, neque vero de morbo, quem Pastorius cum suis asseclis plicae nomine ab beneficiis eodem saeculo in rubra Rossia exortum esse dicit. Non magis in loco Spondani ab *Oczapowski* laudato ⁶⁾ p. 17 ulla trichoseos mentio reperitur, sed rursus epidemiae descriptio. — Pariter opinio eorum, qui morbum per Tartaros transportatum esse ajunt nihil defensionis habet, namque si ea vera esset morbus Tartarorum

vestigia pressisset. Verumtamen apud rerum scriptores appellatos (Crom. ²²) p. 255 et 256, Dlug. ²³) p. 846 — 850, Naruszew. ²⁴) p. 182) Tartari primum per terram lublinensem, tum per Podlasiā, Masoviam, denique per Sandomiriā et Sira-
dam atque cracovienses terras effusi, tum demum, cum Poloniam relicturi erant, in Rossiam rubram venisse narrantur, quae terra tamen ab Oczko, Starnigelio et ceteris consensu ea appellatur, in qua primum trichosis apparuerit. Inde in Podoliam aliasque Poloniae provincias, ad ultimum in regionem urbis Zamoscii venit, ubi quidem antea non cognita tribus saeculis post primum visa est. Id quoque contra eos jure videtur dici posse, quod trichomata quemadmodum memoravimus in Tartaria nulla sunt, et secundum *Oczapowski* Poloni, qui in Caucaso stipendia faciunt trichomatis liberantur, neque qui in Polonia stativa habent Tartari eo malo laborant. Neque ullo modo fulciri potest sententia *Schlægeli* ⁸⁴) p. 104, qui morbum saeculo undecimo ortum ratus, Casimirum I, cum monachus ad regnum escendisset civibus suis, ut capita raderent, imperasse dicit, qua re locali capillarum folliculorum irritatione capillorum affectionem et inde trichomata provocata esse censet. At primum rex Casimirus monachus regnum non obtinuit ²⁴) p. 265, deinde mos capillos radendi gestandaeque togae quantum quidem memoria repeti potest longe antequam Casimirus rex fieret, ut mos Orientalium proprius, per Poloniam pervulgatus fuit.

Ex factis supra allatis, trichosim non propagatione epidemica a Polonia in Rheni regiones transferri potuisse apparet, quippe quae priusquam in Ruthenia rubra innotesceret, ad Rhenum exstaret, multo ante annum 1599, quum tanta cum vehementia in Polonia apparuit. Quo accedit, quod morbi ex Polonia ad Rhenum propagationem vix Schenkium praeteriisse credi potest, qui ¹⁹) p. 6 diserte haec ait: „europaei aliis innotuisse hoc capillorum vitium nondum comperi“ et porro „quasi endemicum et popello nostro notum est satis; cives hic ipse novi supra triginta,“ quibus verbis exiguum numerum trica laboran-

tium certius designat. Tum etiam terrae inter Poloniam et Rhenum intermediae epidemia ista non pepercisset, neque ejus temporis viri docti de ea re silerent. Non magis morbus a Rheno epidemica propagatione in Poloniam transportari potuit, quoniam ea morbi forma, quae antea ad Rhenum exstabat, primum in Rossia rubra speciem affectionis rarae et mitis, secundum scriptorum consentiens testimonium, prae se tulit. Verisimile esse possit, illius aevi genio epidemico, qui maximam ad sanguinem dissolvendum inclinationem ostendebat et epidemia petechialis typhi eodem tempore in Polonia dominante, de qua Oczko refert, vehementique syphilidis propagatione, ob inauditam, ut Chłędowski ait, morum corruptelam sexusque foemini libidinem orta, morbum forma adhuc rara et miti hic illic, ut ad Rhenum et in Rossia rubra, obvium, sola in Polonia epidemicum ea aetate factum esse; id quod ex ejus descriptione ab Starnigelio exhibita patet ¹¹) p. 334 „nunc serpere coepit hic morbus et late per totum regnum Poloniae, magno omnium malo, magnoque cruciatu divagatur“. Possunt quidem ex artis medicae historia exempla proferri, quibus morbi rari levioresque rebus sibi propitiis re vera epidemiae indolem induisse cernantur. Cur autem is morbus, primaria patria ad Rhenum mox relicta, Poloniam inde maxime sedem sibi delegerit, id ad hunc diem vix certo constitui potuerit. Opus quidem est, ut certae endemicae res commodum iis ad propagationem solum praebeant, at subtilioris rei investigationis erit, hae res quales sint, per-
scrutari.

Ex omnibus, quae adhuc proposuimus sequentia consequi *Conclusio* videntur:

- 1) Trichosim neque ab syphilide, nec a lepra aut arthritide derivandam esse.
- 2) Trichoma nec illorum morborum endemicam formam, neque variarum, vel acutarum, vel chronicarum affectionum crisin endemicam habendam esse.

- 3) Eos, qui dyscrasiam trichomaticam assumpserunt, ejusdem originem tamen ex quibusdam endemicis influxibus nondum satis explicasse.
- 4) Quamquam permagnam copiam nominum habeamus, quibus morbus designetur, nullum tamen satis aptum judicandum esse, quoniam discriminis, quod est inter trichosin morbum et capillorum intricationem, justa ratio non habetur.
- 5) Trichoseos in Polonia remotissimis temporibus existentiam adhuc nullo argumento probari posse.
- 6) In regionibus ad Rhenum sitis, Marenflechte, vetustate polonicis kołtun et gwoździec praestare, qui morbi inter se non differentes a nobis trichoseos nomine dicti sunt.
- 7) Nullam causam esse, cur trichosis epidemica propagatione a Rheno in Poloniam vel vice versa transportata credatur; sed verisimile esse eam in Rheni regionibus et Rossia rubra ut morbum endemicum et in aliis Europae regionibus sporadicum exstitisse, in Polonia ob res secundas saeculo decimo sexto epidemicam factam, hodie ibi tantum endemicam manere.

Pars secunda.

Imago trichoseos et trichomatis eorumque definitiones. Microscopicae et chemicae tum aliorum tum meae ipsius investigationes et conclusio inde facta de modo quo trichoma fiat.

Iis, qui trichosin pro morbo sui generis habent, non sine causa crimini datum est, quod nulla ejus peculiaris symptomatologia, nulla certa imago proponi posset. Plerique scriptores — paene omnes insimulare maluerim — in trichosi ut morbo describenda id erroris in se admiserunt, quod trichosin, quae jam per se varias animalis organismi telas, systemata et organa afficere potest, ab affectionibus cum ipsa complicatis, quae ad trichoseos eruptionem adjuvandam, in hominibus eo jam proclivibus plus minusve valere possunt, non eo, quo par et aequum est, modo disjunxerunt. Alterum eorum vitium in eo consistit, quod alias affectiones, dum trichosis, quae plerumque chronicum decursum offert, adest, comites se illi addere posse, non satis reputarunt. Denique fallacibus externis signis veri trichomatis innixi, id ab artificioso non satis subtiliter discernere sciebant, quod tanquam arte factum, in quibusvis morbis, praesertim in inferioribus populi ordinibus, exstare potest, qui observatione, qua saepius trichomate efformato varios morbos conticescere

*Causae
cur ad hunc
diem nulla
morbi ima-
go proposita
sit.*

cernebant adducti, praesumta opinione de salutari et critica vi capillorum intricationis commoti, in omni affectionum genere, quolibet modo ultro inquinando, non pectendo, capite fovendo, sudore de industria provocando, et aliis rebus trichomatis formationem adjuvare studebant. Inde evenit ut capillorum perturbationes in diversissima rerum conditione in omnium acutarum et chronicarum affectionum decursu se excolere cernerentur, vel jam excultae invenirentur, unde non mirum, quod cum omnibus morborum generibus, quibus humanus organismus obnoxius est, trichosis confusa fuit. Inde verum chaos exortum est, vera intricatio in symptomatum trichoseos enumeratione. Ignoratum est, quid trichosi, quid rursus aliis cum ea complicatis vel casu cum capillorum perturbatione conjunctis morbis proprium esset. Itaque non mirabimur si *Lebrun* ²⁵⁾ p. 16. plerosque medicos narrat, quum trichoseos descriptiones legissent, innumerabili symptomatum multitudine oneratam, morbum pro altero Proteo habuisse, qui, quotquot cogitari possent, formas sibi indueret. Tempore adeo recentissimo medicus doctus Kułakowski ²⁶⁾, cui quidem saepenumero ut trichosin observaret contigit, eum morbum dicit proteiformem. Neque vero reapse sic est. Propriam sibi originem, proprium decursum, proprium exitum vindicat trichosis, denique, ut paucis absolvam, certa morbi imago non deest. Nam, quamvis manifestationes ejus perquam variae sint, in omnibus tamen indoles specifica inest, qua morbi formae soli trichosi peculiare esse cognoscantur. Praecedens organorum digestionis inservientium et processus assimilationis affectio; peculiaris variarum secretionum et excretionum natura, materiae propriae in organismi telis depositio, sanguinis e vena emissae atque ex vasis haemorrhoidalibus excreti qualitas — omnia ea phaenomena, quae in trichosi longius breviusve tempus exstante observari solent — dyscrasicam naturam morbi satis demonstrant, qui in assimilationis organo radices suas exigit. Nec tamen, in quo ea dyscrasia consistat, exponere conabimur, quoniam non magis ea, quam aliarum dyscrasiarum

natura nobis patet. Igitur trichoseos phaenomena morbosa maxime conspicua complexi, quae in iis characteristicae insunt extollere, eoque modo claram morbi adumbrationem constituere, studeamus. Simul vero, quod pathologica anatomia morbi chemicae et microscopicae productorum investigationes ad hoc usque tempus fere nullae exstant, vehementer dolemus, neque nobis ad morbi imaginem perficiendam cultum, retortam et vitrum amplificans, quorum in multis aliis morbis tam splendidus fuit usus, eo, quo dignum erat, modo uberius in auxilium vocare licuit.

Trichosis maxime significatur: 1) malo assimilationis praegrediente; 2) inclinatione ad morbosam materiam ipsi specificam formandam, et saepius trichomate apparente; 3) specificis affectionibus hujus materiae formationem sequentibus, quibus variae telae, systemata et organa animalis organismi tentantur.

1) Initium morbi solito a variis perturbationibus digestionis et assimilationis incipit, nervorum et sanguinis systemate magis minusve participi. Quae perturbationes, quum nondum quidquam conspicui characteristicique offerant, vulgo et ab aegrotis et a medico, incusatis plerumque gastricismo, perfrictione, nervorum interturbatione etc. praetermittuntur, donec tandem specifica trichomatica manifestatio intrat.

2) Quod trichosi maxime characteristicum est, in eo consistit, quod ea, semel exculta, quancumque formam, quancumque sedem et decursum habet semper inclinationem ad specificam morbosam materiam, quam nos trichomaticam dicimus, formandam ostendit. Quae materia vel organo, solito crisi peragentibus secernitur, et morbi processu evanescente, materia ista funditus remota, morbus evanescit, vel, si variis turbationibus influxibusque infestis in excretionem naturali prohibita fuit, in alias telas, systemata organaque transgressa aut repulsa, ibi specificas trichomaticas affectiones provocat. Haec trichomatica materia, ex quibuscunque organo secernitur, peculiarem, foedum odorem emittit, qualis fere ex lardo rancido vel putidis carnibus effun-

Characteristica trichoseos indicia.

ditur ⁶⁾ p. 530 ⁵⁾ p. 15 ²⁵⁾ p. 17. Neque solum materia cute et tubo intestinali excreta eum odorem retinet, sed etiam in lochiis ²⁸⁾ p. 35 ⁶⁾ p. 199 et expectorationibus ²⁷⁾ p. 446 ⁶⁾ p. 498 et 500; quin adeo sanguis ex vena trichomatici missus, si ad gradus 40—50 R. calefactus est ⁶⁾ p. 188, nec non sanguis ex vasis haemorrhoidalibus eorum, qui trichosi laborant, editus eundem odorem effundit ⁷⁾ p. 351. Is odor, quamquam magis minusve organo secretorio vel excretorio mutari possit, commune tamen volatile, foetidum, olens principium continet. Consistentia quoque et color ejus, quamvis organa, ubi deponitur vel ex quibus secernitur, quasdam mutationes producere possint, non tamen facile ignorari potest. In cute ex. g., et in vasis lymphaticis, sub periosteo et in cavo articulorum extremitatum subflava albida spissa materia cernitur. Eiusdem gravitas et vis pro organorum diversitate ex quibus ejicitur vel in quibus ut morbi productum deponitur aut pro complicationibus, quas praecipue cum aliis morbis dyscrasicis magis minusve ineat, variare potest. Praeterea hoc proprium est trichomatico deposito, quod perquam raro in regione circumjacente inflammationes anatomicas sed ad summum hypertrophiam et emollitionem telae provocat ⁶⁾ p. 203. Tempore progrediente ea depositio in tela, ubi apte deponi potest, conglomerationes duriusculas, in tactu lardosas, intus non organisatas efficiens, crassior et spissior evadit; denique post longius tempus compressione tantum et pondere alias organicas mutationes in locis circum sitis provocare potest ⁶⁾ p. 272 et 282, ²⁸⁾ p. 12.

a) cute excreta materia trichomatica id sibi proprium, in nullo alio morbo inventum vindicat, quod capilli ea contacti non solum in aegrotis, sed etiam non raro in sanis hominibus non ita multo post intricari incipiunt, i. e. tantopere inter se perplicari, ut neque pectendo neque luendo distrahi possint. Vir de trichosi pertractanda optime meritus, cujus liber recentissimo tempore indefessa diligentia sollester et proprio iudicio exaratus, quamquam insunt, quae auctori

peculiaris sint, tamen ob insignem veritatem magnamque novarum observationum copiam prae ceteris maxime excellit, Dr. *Oczapowski* Varsoviae, decem casus ab ipso observatos nobis describit, ex quibus sanos etiam alienos capillos cum trichomatica materia in contactum adductos in verum trichoma transgredi posse cernimus ⁶⁾ p. 456 et 507. Apud cl. *Szokalski* quoque talia exempla proferuntur ⁷⁾ p. 339. In locupletis bene moratae e Lithuania oriundae, trichosi laborantis matronae, quam mihi Petropoli nosse contigit, filia duodecim annos nata, quum ob cerebri inflammationem, quae exstitisse videbatur, hirudinibus ad occiput apposis vulnere spongia tepida aqua imbuta imponeretur, crines sanguine sudoreque repleti eum in modum circa spongiam intricati sunt, ut ea in medio trichomate remanens inde removeri nequiret. Mater, femina opinionibus praejudicatis libera et maximae fidei, saepius rem ita se habuisse mihi affirmavit. Sunt etiam exempla, quibus capillos tempore exhalationum cutis desectos, necdum intricatos ipsos per se implicitos esse cognoscamus ⁶⁾ p. 218. *Lafontaine* ²⁹⁾ et *Oczapowski* ⁶⁾ p. 232 saepius sanos et alienos capillos cera ad trichomaticos affixos in trichoma mutatos esse viderunt. Satis notus etiam polonici populi mos est, quo, ut ante efformatum trichoma, ad sitne trichosis, sibi persuadeant, cincinnos proprios desectos in scrobiculo cordis aliquantum temporis secum ferre solent, qui si intricantur, morbum in corpore exstare, certum est, id quod observandi *Lafontaine*, *Chromy* et *Oczapowski* aliquoties occasiones habuerunt. Ea facta, ad quae alia etiam addere possum trichomaticae materiae proprietatem capillos nulla folliculorum affectione praegressa intricandi monstrare possunt. Haec intricatio, ea materia agente, tam celeriter evenire potest, ut quamvis perpetuo capilli pectantur ⁶⁾ p. 212 ⁷⁾ p. 346, vel aliquot post horis ⁹⁾ p. 26, vel una nocte ⁵⁾ p. 15 ⁷⁾ p. 343 implicentur. Eadem non solum in capite sed in omnibus aliis,

quae pilis teguntur, locis, uti in barba, sub axillis, in pectore et genitalibus, quamquam non ita saepe, occurrit. — Trichomatica materia cute excreta, solito spissa et viscida est, coloris subflavi, albidii, persaepe admodum profusa. Oczapowski ⁶⁾ p. 171 phosphoricum ejus splendorem observasse sibi videtur. Viscida natura ejus tanta esse potest ut uno in casu, quem *J. Frank* ¹⁾ p. 520 affert, Judaei cujusdam mitra materia exsudata cum capillis tam conglutinata sit, ut a capite amplius detrahi nequiret. Odor ejus tam acer est et volatilis, ut omnes vestes strataque lecti impraegnet et tam specificus ³⁰⁾ p. 417, ut qui trichosi laborant facile inde cognosci possint. Neque id mirum quum alii etiam morbi, veluti scarlatina, morbilli etc. exercitato observatori specificè olentem exhalationem offerant. Trichomatica cutis exhalatio solito critica est.

- b) Si materia trichomatica tubo intestinali secernitur, alvus subviridis flava, pici liquidæ non dissimilis, odoris tam acris et peculiaris est, ut adeo extra domum ⁶⁾ p. 188 et 500, ²⁵⁾ p. 25, trichomatica esse cognoscatur. Illae liquidæ trichomaticae alvi evacuationes adeo complures per menses durare possunt, aegroto tamen non admodum debilitato ⁶⁾ p. 300, quoniam perraro ulcerum formationem sed tantum hypertrophiam telæ submucosae tubi intestinalis et ne eam quidem semper provocare solent, id quod in earum interpretatione non parvi momenti est. Hae trichomaticae tubi intestinalis exinanitiones, pariter atque trichomaticae cutis exhalationes criticam vim habere possunt; ita ut trichosis, trichomate non formato, hac materia prorsus expulsa evanescat; cujus generis viginti morborum historias Oczapowski enarravit ⁶⁾ p. 534.
- c) Materia trichomatica renibus excreta urinam turbidam, spissam, jumentosam reddit, in qua sedimentum magnum plusquam dimidiam excreti liquoris partem continens, minus rubrum, minus ad vasorum parietes adhaerens, neque in

tactu tam asperum, quam arthriticum formatur ⁶⁾ p. 168; ⁷⁾ p. 336 ⁵⁾ p. 32; ¹⁾ p. 519. Ejus urinae odor minus acer, proprie tamen ab urina sani vel alio malo laborantis hominis differt. Trichomatica urinae excretio longius per tempus exstans trichoseos lysis evadere potest.

3) Si igitur criticae cutis tubique intestinalis excretiones vel trichomatica urina, quae pro lysi intrat, supprimuntur vel materia iisdem non tota tollitur, vel quadam aliorum organorum ad affectiones praedispositione ad aberrationem impellitur, varia nervosa et inflammatoria phaenomena cum respondente systematis sanguinei reactione iis in organis, quae crisin vel lysin in se suscipiunt, suscitari possunt, vel alia systemata organaque specie affectionis nervosae vel inflammatoriae corripitur ⁶⁾ p. 172 et 187. Maxima ad affectiones praedispositione tempore trichomatici morbi processus telæ fibrosae excellunt, praesertim dura mater cerebri ⁶⁾ p. 192; ²⁸⁾ p. 12 et medullae spinalis ¹⁴⁾ p. 17; ¹⁾ p. 519; ⁵⁾ p. 38; tum ossa ⁶⁾ p. 283; ²⁸⁾ p. 6 articuli ¹⁴⁾; ⁵⁾; ²⁸⁾; nec non interdum, sed rarius viae aërierae ²⁷⁾ p. 446, et membrana mucosa genitalium ⁵⁾ p. 35; ⁶⁾ p. 198; ²⁸⁾ p. 26. In superficialibus glandulis vasisque lymphaticis plerumque duritiem producit ⁶⁾ p. 250; ²⁸⁾ p. 12. Interdum inveniuntur unguium degenerationes ⁶⁾ p. 297; ⁷⁾ p. 530; ¹⁹⁾ p. 6. Omnibus his affectionibus, sive nervosa natura sive inflammatoria, acuto vel chronico decursu existunt, peculiare hoc est: a) quod semper proclivitas ad trichomaticam materiam propellendam ostenditur, qua tota excreta, nova formatione absoluta, sanitas subito, etiam ubi spes valetudinis restituendae omnino omissa erat, intrare potest; b) quod omnes eae affectiones, neque ubi inflammatoria specie apparent, antiphlogisticis et derivantibus remediis, neque ubi neuroseos formam induunt, narcoticis, nervinis et specificis tolluntur, sed trichomatica crisi aut lysi solitis organis intrante conticescunt ⁶⁾ p. 187, 190, 199, 202, 495 et 500; ³¹⁾ p. 207. c) quod trichomatica inflammatio plerumque homines imbecillos,

nervososque sibi victimas deligit, neuroses trichomaticae robustos et plethoricos. Sic maxime mirabile videtur, simplicem rusticum populum hypochondricis ⁵⁾ p. 202; ²⁸⁾ p. 19; ³²⁾ p. 39 et hystericis ¹⁾ p. 517; ¹⁵⁾ p. 24 affectionibus non carere.

Decursus variarum earum affectionum vel nervosarum vel inflammatarum aut acuta forma, quae rarior est, aut solita chronica apparet; et quemadmodum dictum fuit, crisis cute et tubo intestinali vel lysi urina factis resolvitur, vel ubi istae aut deficiunt totae aut non satis sunt, aut individualis praedispositio quorundam organorum systematumque adest, in affectiones memoratas transit, vel ibidem degenerationes, trichomatica materia deposita, sequentibus organicis texturarum commutationibus provocat, quod in exceptis trichosi ipsa primitus, sed vulgo aliis complicationibus cum dyscrasia syphilitica scrophulosa aut carcinomatosa evenit.

Febres comitantes, id quod ab trichoseos acuto decursu localique affectione dependet, magis minusve inflammatoriae sunt, aut rheumaticae vel gastricae, quae omnes nisi trichomaticis crisis intransitibus resolvitur nequeunt. Interdum motus febriles deesse possunt, quae res variis individualibus rationibus modoque orientis affectionis decernitur. Morbo diutius durante merus cachecticus status evolvi potest, qui organicis affectionibus eodem tempore praesentibus hectica febris et hydrope succedente mortem afferat. Sanguis talium trichosi laborantium cachecticorum consensu a cl. Słowacki, Saxonia, Petricio, Scultet, Oczapowski speciem flocceam prae se ferre dicitur. Placenta sanguinea celeriter deponitur, friabilis est, cui spuma ex tenuibus filiis et floccis imponitur. Serum maxime auctum, subflavum viscidumque et materiae trichomaticae in variis organis depositae non dissimile, alcalice reagit, odoremque trichomaticum spargit, praesertim, cum calefactum est. Cruor magis subflavo ruber larga copia ad fundum descendit. Sanguis etiam ex vasis haemorrhoidalibus emanans odorem trichomaticum emittit.

Eam perpetuam elaborationem et expulsionem trichomaticae

materiae nec non peculiarem affectionis provocatae naturam si ante oculos habueris, trichosis facile a comitantibus forte vel conjunctis affectionibus dignosci poterit.

Jam ista rejicienda est opinio quasi vero trichosis sine trichomatis efformatione apparere et resolvi nequeat. Trichomaticas tubi intestinalis excretiones pro crisis et trichomaticam urinae excretionem pro lysi intrare et, morbi processu desinente et trichomatica materia perfecte remota, trichosin sine capillorum intricatione resolvitur posse vidimus. Quum autem trichosis cutis etiam exhalationibus saepe resolvatur, quibus trichomata formantur, rude vulgus, quemadmodum jam diximus, ad trichomatis formationem, tanquam ad phaenomenon maxime conspicuum, quo existente tam varii trichomatici labores desinant, prae ceteris animos suos convertit, in cujusvis generis morbis omni modo capillis intricandis verae trichomatomaniae indulgens, unde multitudo trichomata gestantium, ad innumeram copiam adaugetur. Et numerus eorum, qui secundum Beschorener a. 1840 inter magni ducatus Posnaniae incolas 1,233,850 summam explebat 460, anno proximo subsequenti 858 et a. 1842 additis 585 increvit. Quum autem borussicus magistratus tali numero exterritus incolas Posnaniae censi et inspicere jussisset, inter 231 incolas unum semper trichoma habere inventum fuit. Totius numeri vix nonam partem oppidani efficiebant. In solo circulo thornensi sicuti Weese monstrat ¹³⁾ p. 6. a. 1843 ex toto numero incolarum 44,906 trichoma gestantes 1034 numerati fuerunt i. e. inter 43½ fere unus. In iis qui oppida tenebant ratio 1:375½; in incolis ruris ratio 1:34½ reperta est. Eae rationes a cl. Beschorener et Weese prolatae ingeniorum cultura minore, numerum trichomata habentium mirum in modum augeri luculenter docent. Quod autem viri docti modo appellati soli capillorum cultui neglecto trichomatum formationem adscribendam esse ajunt, id praeter ea, quae supra attulimus, aliis etiam compluribus observationibus impugnari posse videtur. Ipse in familia satis diviti tres trichosi et

De trichomate.

De sanguine trichosi laborantium.

trichomate affectos vidi, in qua tamen summa ubique munditia servata, feminae adeo vanitatis crimine liberae non essent. Itaque rationes a Beschorener et Weese prolatae in infimis vulgi ordinibus, ubi plurimum superstitionis et opinionum praesumptarum inveniatur, trichomatomaniam creberrimam esse probant, et hic maxime populo edocendo multitudinem trichomata habentium haud parum diminui posse crediderim.

Diagnosis trichomatis veri.

Jam quo modo verum trichoma a spurio distingui possit quaeritur? Externis indiciis si institeris, non semper internoscere continget, praesertim si vetus trichoma multum decrevit sordibusque obsitum est. In constituenda diagnosi phaenomenorum tum comitantium tum praegressorum nec non modi et celeritatis intricationis rationem habere gravissimum erit. Quod omnium primum ad externam veri trichomatis speciem attinet, id, siquidem recens est h. e. nondum maturum, massam compactam stricte capiti adhaerentem efficit. Haec massa ex capillis inter se variis flexionibus perturbatis consistit, inter quos et ad quos materia subflava spissa viscida sedet. Trichoma longius progressum, si excretio ex capitis cute cessavit, ea flava materia siccata, duriusculum evadit et sanis capillis accrescentibus a capite recedit. In recentibus trichomatis odor foedus, volatilis, subacidus sponte, in trichomatis non ita inveteratis post trichomaticam materiam aqua maceratam calefactamque evolvitur. Capilli recentis trichomatis plerumque fusciores coloris, quam sani crines ejusdem hominis apparent, vetustioris autem multo minus intensi coloris. Gravissimum in trichomatis est alia phaenomena comitantia considerasse. Celeriter si evolvitur trichoma, motus febriles magis minusve vehementes praecedere solent, qui cum specificis cutis exhalationibus, quum trichomatis formatio futura est, vel paulatim vel celerius evanescunt. Eodem tempore capitis affectiones praevalet, in quibus dolores sensui quasi clavus capiti infigatur similes summum cruciatum producant. Capitis dolores universalibus reactionibus respondentes inflammatoriam naturam induere possunt; quibus inflammatoriis

affectionibus non antiphlogosi⁶⁾ p. 187, sed trichomaticis crisis plerumque trichomatica materia ex capitis cute exsudata resolutis, capilli, formis figurisque perquam mirabilibus, quae tamen a fortuitis momentis pendent, satis celeriter (v. sub a.) intricatione trichomata fiunt. Quae capillorum intricatio vel tota capitis superficie vel in singulis partibus⁵⁾ p. 37; ⁶⁾ p. 180, primum semper in capillis capiti cuti propioribus¹⁾ p. 523; ⁶⁾ p. 211; ²⁾ p. 13; ³⁾ p. 86, postea quoque in liberis finibus evenit, vel aliis crisis secutis trichomatis formatio non succedit. Alia phaenomena ut dolores spinales artuumque nihil singulare, quod aliis affectionibus adscribi nequeat, ostendunt. Sin autem de repentina capillorum intricatione, terrorem vel animi iracundiam secuta dicitur, tum quidem trichosis jam adfuit et causis commoventibus tantum trichomaticae materiae exsudatio in capitis cute efficitur, quo facto capilli longiore vel breviori temporis spatio implicari inter se possunt. Si vero trichoseos decursus magis chronicus est, materiaeque trichomaticae elaboratio et excretio, sicuti plerumque fit, diutius continuatur, cutisque exhalationes trichomaticae, si quae adsunt, eundem chronicum decursum, interdum per menses, annosque¹⁾ p. 513; ⁵⁾ p. 13, saepe totam adeo per vitam, cum brevioribus vel longioribus intermissionibus durantem, habent, tum quidem morbosa excretionem repetita, trichomatis quoque formatio ex sanis capillis, qui postea tempore libero procreverunt, reintegratur.

Haec trichomatica excretio, phaenomenaque praegredientia ad verum trichoma formandum omnino necessaria habentur, ad quod quidem principium, si omnes, quod Beschorener et Weese enumerant, trichomata habentes, vel permultos in polonicis provinciis occurrentes, percensere licuerit, eorum numerum non parum imminutum iri, dubitari nequit.

Contra in spurii trichomatis capilli in liberis finibus perturbari incipiunt, ad caput versus mobiles manentes. Postea demum, cutis capitis exhalationibus auctis et adjutis, sudor

incrassatus inter capillorum radices depositus, totam capillorum copiam in unum conglomerare potest, qui tamen lavando pectendoque in pristinum ordinem restituuntur: neque vero in genuino trichomate. Id spurium trichoma plerumque tardissime formatur et cum alienis fortuito admixtis rebus, quae in vero recentique trichomate paucae inveniuntur, conglomeratur. Phaenomena autem formationi praecedentia tam specifica et capitis exhalationes trichomaticae hic prorsus desunt. Ejus modi trichomate desecto, capitis quidem perfrictio, nunquam vero trichomaticae exhalationis suppressio provocari potest.

Ratio, trichosi cum trichomate intercedens.

Quod inde ad rationem, quae trichomati cum trichosi intercedat, attinet, mihi quidem ut criticam rationem invenirem nunquam contigit; sed omni in casu, si quidem eam viam morbus ingressus est, resolutionem cutis crisibus, magis minusve perfectis, factam vidi. Praeterquam quod capillis pro sua structura facultas crisin suspiciendi prorsus deest, qualis aliis organis efficitur, malas sequelas, ex trichomate nondum maturo desecto exortas, tantum ad criticas excretiones oppressas capitisque perfrictionem referre licuerit. Qua in re virorum probatae fidei sententiae, qua in capillorum intricatione crisin inesse volunt, equidem adsentire nolim. Trichoma nisi maturum fuerit, i. e. nisi sani capilli procreverint, vel, ut aliis verbis utar, trichomaticae materiae ex cute capitis excretiones deservierint, sine affectionum periculosissimarum adventu, desecari non posse, factis satis constat. Si trichoma, quo tempore exhalatio ista perdurat, desecatur, capiti calidum tegumentum detrahitur, quod num ullo artificioso compensari possit dubites. Facile pro summa partis trichomaticae materiae volatilitate, cujus omnino in trichosi non mediocris gravitas videtur esse, perfrictione orta, materiae illius excretio supprimi possit. Trichoma jam maturum desectum perfrictionem quidem, neque tamen trichomaticas affectiones subsequentes producere potest. Trichomatis formationem equidem non judico nisi quendam fortuitum actum esse, peculiari materiae capillos intricandi facultate,

quam nos quoque sanis et alienis capillis ea materia humectandis imitari possumus, provocatum.

Ex his factis modo commemoratis notio quoque de contagiosa materiae cute excretae natura consequitur, neque tamen alio sensu, quam quod sani capilli, trichomatica materia contacti, intrinando trichomata existunt. Inde autem trichosin evolvi posse, id quod observandi cl. Oczapowski aliquoties ⁶⁾ p. 87—92; occasiones habuit, tum solum concedi queat, si homines quadam ad trichosin praedispositione praediti morbi impetui celerius succumbunt. Facta autem ejusmodi tam singula et rara exstant ut conclusionem ex iis fecisse, temerarium videatur. Hereditate autem eum morbum propagari, hac re intelligi possit, quod in infantibus recens natis trichosis occurrit; omninoque primae pueritiae tempore ab anno primo usque ad quintum ¹²⁾ et ¹³⁾ tam frequenter obvia est. Oczapowski quidem, tum vaccinatione lymphae ab infante trichomatico sumpta, tum nutrientium lacte morbum communicari posse affirmat.

Ex omnibus, quae adhuc allata sunt, haec fere, quae sub- *Ratiocinationes.*
jiciam, concludere licet:

- 1) Trichosin sui generis morbum dyscrasica natura praeditum habendam esse, qui in assimilationis organo radices capiat.
- 2) Semper ei proclivitate inesse ad specificam materiam morbosam, quam nos trichomaticam diximus, formandam.
- 3) Tempore formationis expulsionisque vel aberratione ejus materiae affectiones tum acutas, tum chronicas, existere posse, quibus tamen specifica illa trichomatica indoles non desit.
- 4) Trichosin trichomate non formato apparere et resolvi posse.
- 5) Trichomata, quamvis characteristicam trichoseos phaenomena sint, tamen nullam vim criticam habere posse.
- 6) Externam veri trichomatis speciem, nisi rerum conditionis, qua formatum sit, ratio habeatur, perquam fallacem esse.
- 7) Pleraque trichomata ob superstitionem capillis arte intricandis facta esse et

- 8) Certis in casibus materiam trichomaticam ex capitis cute excretam, quatenus in sanis hominibus trichomata producantur, contagiosam esse posse.

Definitio trichoseos et trichomatis. Factis supra commemoratis nixi, sequentem trichoseos trichomatisque definitionem exhibere posse videmur:

Trichosis naturae dyscrasicae morbus est, qui variarum telarum systematum et organorum animalis organismi specifica affectione vel acuta vel chronica, in continua formatione, expulsionem aut depositionem materiae morbosae ipsi soli peculiaris, cui praeter aliam indolem id maxime proprium est, quod cute excreta capillos contactos intricat, consistit, quique postquam haec materia, quam trichomaticam dicimus, formari desiit, totaque expulsa est solis organis crisis efficientibus, sanari potest.

Trichoma autem capillorum intricatio est, materiae per cutem excretae vi, nulla folliculorum affectione praegrediente, provocata, quae, quamvis trichosi peculiaris tamen in ejus decursu nihil majoris momenti habet.

De modo quo intricatio fieri possit. Jam ad aliam quaestionem solvendam progredi liceat: quomodo intricationis actus fiat, quibusque rebus vim exercentibus efficiatur? Ex factis supra prolatis trichomatica materia ex capitis cute recens exsudata sola capillorum intricationem produci patet folliculorum capillarium affectione non praegressa ⁶⁾ p. 216, 217, 232; ⁷⁾ p. 339 atque ⁶⁾ p. 212; ⁷⁾ p. 346; ⁵⁾ p. 15; ⁹⁾ p. 26. Itaque quasdam in ipsis capillorum truncis commutationes principio quodam intricante materiae trichomaticae proprio provocatas esse necesse est. Tum eas mutationes, tum efficiens principium ut consideremus, chemiae et microscopii ope nobis contingit. Igitur arte dignum est evincere ¹⁾ quae pars materiae trichomaticae et quantopere diluta et quantum per temporis spatium agens non solum in trichomaticis sed sanis quoque hominibus capillorum intricationem efficere possit; unde accuratam chemicam analysin trichomaticae materiae summi mo-

menti esse facile cognoscitur. 2) quae microscopicae primitivae formae in eadem materia reperiri possint. 3) Quae commutationes in trichomaticis sanisque capillis ante tempus exsudationis, vel tempore exsudationis ipso vel postea, quantaque cum celeritate procedant. 4) quibus rebus et quam cito trichomatica materia propria capillos intricandi facultate exuatur; quae forte mutationi inventae ratio cum ipsius trichoseos decursu intercedat. 5) quod discrimen inter recentia veteraque trichomata sit, quoque modo ipsa trichomata in capillorum vegetatione vim exhibeant. Ad has quaestiones ut rite respondeatur, chemiae et microscopiae amplum curriculum patet.

Eae explicationes quas de capillorum in trichosi intricatione habemus, variis hypothesibus nituntur, quibus demum microscopicis et chemicis observationibus adhibitis aliqua addi possit fides. Sic *Lafontaine* ²⁹⁾ p. 344 capillorum intricationem inde deducere conatus est, quod trichomatica materia in singulos capillos penetrans ex eorumque finibus liberis proveniens, capillos inter se implicaret. Qua ratione tamen non intricatio sed sola capillorum inter se conglobatio et conglutinatio expediri potuerit. *J. Frank* ¹⁾ p. 320 viscidam exsudatae materiae naturam pro capillorum intricationis causa esse judicat, cui tamen opinioni quod contra *Lafontaine* dicebatur objici poterit. Capilli enim tam viscida materia in trichoma transgressi, fere eodem modo quo cola a lignariis adhibita, at demum post exsiccationem, conglutinentur; quum tamen e contrario recens trichoma semper humidum appareat. *Marcinkowski* ⁹⁾ p. 12 intricationem a morbosa materiae capillaris secretionem in folliculis capillaribus facta, derivat, in quam quidem sententiam plerique medici discedunt. Quam parum defensionis ea sententia habeat jam ex allatis factis luculenter patet. *Oczapowski* ⁶⁾ p. 218 intricationis causam in materia exsudata, praecipue in volatili ejus principio, odore acri praedito ponendam esse censet. Quae opinio, quippe quae factis maxime probabilis videatur, demum directis chemicis microscopicisque observationibus plurimum ad-

miniculi nanciscatur. *Szokalski* ⁷⁾ p. 339 pariter principium intricationem efficiens in materia exsudata positum esse contendit, subtiliore tamen sententiae suae explicatione omissa.

Investigationes microscopicae et chemicae. Investigationes chemicae et microscopicae, quae solae de mechanismo intricationis capillorum atque de materiae, quae eam efficiat, natura certiores nos reddere possint, ad hunc diem, quod vehementer dolendum erat, in vetustis trichomatis institutae fuerunt. Quod fungi in trichomatis inventi sunt sine dubio viris doctis gratissimum esse debuit, quamvis ut origo et formatio trichomatis inde explicetur sufficere ea res non videatur. Sic *Walter* ³⁰⁾ p. 411 in veteribus trichomatis capillis magnam multitudinem minorum, simplicium rotundarum vel regulariter ovalium vesicularum medio puncto insignium quarum diametrus erat 0,015^u; et alias vesiculas mediae magnitudinis, quae ex duabus vesiculis, quarum altera in alteram incapsulata est, consistebant, reperit. Hae utriusque generis vesiculac, capillis communi aqua madefactis, alacrem motionem mollicularem edere dicuntur, quae sublimati solutione agente sistatur. Amplissimae autem vesicularum, quas observavit, duas vel tres interiores vesiculas continentes, motum non exhibuerunt. Haec tria vesicularum genera in trichomatica materia exstare feruntur, neque vero unquam vir doctus surculorum vel bacillorum in vesiculis formationem reperit. Earum organicam naturam esse ratus epiphyta ventilata nominans, motionem mollicularem vesicularum minorum et mediarum si quidem capilli nondum intricati essent, vel efficacia in capillis vel in filis linteis, quae in trichomatis maximeque vetustioribus fortuito admixta magno numero inveniri solent, exhibita, intricationem non parum adjuvisse credit. E contrario *Günsburg* ³⁴⁾ p. 112 trichomatis efformati causam in fungis, quos in folliculis capillorum trichomaticorum observatos mycodermata plicae appellavit, ponendam esse judicat. Altero in libro ³⁵⁾ p. 34 fungum ab ipso inventum, quem meliori nomine trichomaphyton vocat, in capillis radices vaginae incrassare, truncos replere et utris in modum inflare, singulas trun-

corum fibras dispellere, vel simpliciter findere, fibrasque capillorum ut ipse per se formari incipiant, aristarum instar dissolvere, finesque in fasciculos discindere, et fasciculos truncorum in novo producto implicare, involucra epithelialia incrassare, denique multos capillorum truncos ad marcescendum redigere refert. Vesiculasque medias et majores quas *Walter* observavit pro fungo ex cellis primae formationis orto, minimas, quibus solis motionem rotantem adscribit pro cellis secundae formationis ex gemmis fungi jam exculi natis habet. Idem *Walterum* eo optime meritum esse censet, quod trichomaphyta, quae ipse antea non invenerat, nisi in radicibus truncisque capillorum, in trichomatica quoque materia reperisset. Equidem quin viri existimatissimi in praeparatis quae observarunt, ea quae memorant, re vera viderint, in dubium non vocaturus sum. Quamquam de *Günsburgii* priore observatione *Szokalski* ⁷⁾ p. 342 paululum addubitavit, qui suum collegam *Gruby* Parisiis identidem sibi affirmasse ait, in praeparato quod pro documento suae sententiae *Günsburg* ad academiam Parisios miserat se quidem, quae *Günsburg* invenisse sibi videbatur nequaquam reperisse. *J. Müller* ³⁵⁾ p. 42 ipse ad alteram *Günsburgi* commentationem adnotat, doctorem *Münterum*, observatorem in pervestigandis epiphytis exercitatissimum nullum in trichomate epiphyton invenire potuisse. Virorum doctorum observationes ideo quod ipse non videris, rejicere, mihi quidem, nimium videatur. Namque testimonium viri existimati, pluris quam multorum aliorum, qui non viderunt faciendum esse censeo. Id saltem ex omnibus his manifestum est, fungos nonnunquam in trichomaticis capillis eorumque folliculis, vel in trichomatica materia inventos esse. Si epiphyta occurrunt id non multum ad trichoma efformandum valere ex sequentibus apparet: 1.) quod, fungi non semper nunc in capillis nunc in folliculis, nunc in materia trichomatica inveniuntur, id eos non omnino necessario ut trichoma formetur et exstet efficere monstrat 2) alii parasiti quamquam non raro in variis morboris productis reperiuntur ³⁶⁾ p. 468, tamen non constanter adsunt, unde

secundum pervestigationes a Pappenheim³⁷⁾ p. 154 et Hannover³⁸⁾ p. 286 institutas, ad morbi processum non necessarii in numero 70 casuum tantum quatuordecies deprehenduntur; 3) trichomatum per hos fungos formatio experientiae et observationibus de trichoseos ut morbi evolutione et decursu institutis contradicit.

Trichomaticae materiae chemica analysis accuratius instituta fuit a cl. Hünefeld³⁹⁾ p. 16, neque tamen certi quidquam ex eadem emanavit. Is in trichomate minus adipis quam in sanis capillis, atque in trichomatica materia animale materiam osmazomaticam, ad decomponendum facilem invenit, quae neque tali natura, neque tam larga in sanis capillis inesse solet. Adversus eam investigationem id quoque afferri possit, quod quemadmodum ipse Hünefeld confitetur, trichomata plurimas alienas admixtiones, sicuti mortuos acaros, fibras lanae sericique, pulverem et papilionum et culicum alas, similia insecta continebat, quae omnia trichomaticis capillis maceratis, malaxatis, et pertrititis, ut materia trichomatica a capillis secerneretur, necessario simul pervestigari debuerunt. Tales trichomatici liquoris perquisitiones chemicae, ut certae de ejusdem natura inde deducantur conclusiones, in materia, quantum fieri potest, recentissima, antequam satis temporis aliena admiscendi adepta sit, institui oportet, quod quidem a viris clariss. Weigert et Stern mox susceptum iri, Günsburg nobis pollicitus fuit.

Quod autem ad commutationes in truncorum, quales trichomatici capilli ostendunt, structura attinet, plerique saltem ut cl. Remak, Hünefeld, Günsburg etc. consensu capillos diffindi, nodosos, tenuiores et lucidiores evadere affirmat. Eas in capillorum truncis mutationes in efficiendis intricacionibus trichomatique juste minoris momenti habitas esse crediderim. Priusquam diligentius rem explicare incipiam, nonnullas observationes microscopicas, in trichomate maturo et genuino factas praemittere mihi liceat.

Id trichoma uxoris erat militis ex Vilnae vicinia oriundae, *Historia morbi mulieris, cujus a me investigatum est trichoma.* triginta duos annos natae. Ante sex annos intra trium dierum spatium, lapsu et terrore praegressis, cum vehementibus capitis doloribus, cum febris acerrima, multoque sudore intravit. Trichomate effecto febris cum capitis doloribus cessit at trichoma quod stricte ad caput adhaesisse ferebat, cum viscida cutis capitis exsudatione remansit. Num autem antequam trichoma fieret aliae quoque trichomaticae affectiones affuissent, et solo terrore ex lapsu injecto vehementior succorum ad caput affluxus extitisset, eoque facto crisis per sudorem et insecuta trichomatis formatione morbus evanesceret; an morbus in corpore latens causa excitante primum erumperet, brevique perfecta sudoris crisi, resolveretur, mihi ex iis quae femina narravit certo cognoscere non contigit. Processum autem trichomaticum sex annorum spatio saepius repetitum fuisse, trichomatis ipsius natura monstravit, quod tribus locis inflexum in intervallis crassiores nodos capillorum implicatorum ostendit, quod ex sanis capillis procrenentibus, novis trichomatici sudoris excretionibus intrinsecando in novum trichoma transgressos esse, verisimile visum est. Nihil accuratius de statu feminae, qualis intra sex annos fuisset, comperire licuit, nisi quod eo tempore ulceribus in palatis se laboravisse dixit, quae ibidem cicatricibus relictis uvulam destruxerunt. Ea ulcera autem num syphilitica fuerint, an trichomatica, certo a me non potuit explorari.

Materiae trichomaticae formatio, per sex annos continuata, ejusdemque secretio, tantundem temporis durans cum trichomatum evolutione conjuncta haud dubie pro momentis in trichoseos natura satis gravibus haberi posse videntur. Trichoma trium dierum tempore acerrimis capitis doloribus, motibus febrilibus sudorisque excretionibus comitantibus formatum, certe nisi genuinum esse non potest. Trichoma cum desecaretur ad occiput sedebat, ab eo sanis capillis, quorum longitudo unius et dimidii pollicum erat, disjunctum. Cutis, quae, ubi trichoma erat, paululum intumuit et rubefacta erat, in superficie irregularibus

marginibus terminatas excoriaciones, subflava duriuscula crusta obtectas praebuit. Quae omnia morbosa in capitis cute phaenomena, decem diebus transactis, tota, leviori tantum tumore remanente, evanuerunt. Feminae sudor conspicuam acidam reactionem prae se tulit. Tempore, quo trichoma desectum est, mulier de capitis doloribus intermittentibus, qui a certis diei temporibus, coelique temperie non dependere videbantur, et de aurium gravitate, quae breve ante tempus initium habuerat, conquesta est. Eae molestiae post desectum trichoma non ita auctae apparebant, num autem trichomaticus precessus reversurus, novaque trichomatis formatio proditura esset, equidem usque ad ultimum tempus, quo feminam inspexi, certo exquirere non potui. Aegrotae ut caput calidius servaret, neve tamen a pectendo desisteret praecepi, ut, si quidem trichomatica capitis exsudatio rediret, num capillorum intricatio, si qua forte intraret, sola trichomatica materia agente, procederet, persuadere mihi possem. — Mulier, quae liberos sanos pepererat, neminem praeter se in sua familia trichosi laborare narrabat.

Trichoma desectum duos pedes paris. longum erat, loco crassissimo, ambitum quinque pollicum, in tenuissimo trium habebat. Latitudo ejus, qua maxima erat, duos pollices efficiebat; qua minima unum; crassities maxima dodrantis pollicis erat, minima dimidii, pondus sex unciarum repertum est. Colore trichoma erat subrubicundum, multoque lucidioribus, capillis, quam, qui postea procreverant, cernebantur. Tota copia trichoma efficiens glomum inexplicabilem, durum formabat; in quo multum sordium, pennarum, taeniarum, funiumque conspici potuit. Oculis nudis etiam quemque capillum in apice intumuisse et quasi pulveris atomo obsitum videre licuit; hic illic singuli capilli bifurci vel trifurci deprehendebantur. Locis crassissimis et durissimis incis, capillos variis modis inflexos et inter se multiplicibus conversionibus perturbatos videbamus; inter quos passim nonnullis locis materia subflava siccaque interposita erat.

Ea macerata colorem flavido-albidum induebat et calefacta odorem ingratum, foetidum emisit.

Investigationes microscopicae ope minimi microscopii Schi-ckiani, vitro subjecta ducenties quinquagies tanta ostendente, a nobis institutae fuerunt. Consecuta inde haec sunt:

Meae ipsius microscopicae et chemicae observationes.

1) Capilli qui in apicibus jam primo adpectu intumuisse videbantur, in locis tumidis fibrillas tenuissimas in diversas partes radiantes praebant; inter quas substantia intermedia, superficiem inaequalem, asperam offerebat. Capillorum trunci singulis locis tenuia fila, ab ipso discedentia ostendebant et in medio saepius fibrata truncorum structura satis clare cernebatur. Nonnullae ex fibrillis in medio trunco eum in modum distincte expressae erant, ut capillus in eos dilabi videretur. Canalis medullaris non ubique cerni poterat. Praeparato aqua communi humectato capilli intumuerunt, fibrillaeque erectae, pellucidiores inter se appropinquabant. Substantia interjacens, quae postea intumuit, fibrillas rursus distraxit. Tali praeparato sicco ope liquoris kali caustici tractato, jam sub microscopio substantia inter fibrillas interposita in capillorum apicibus pellucidior visa est, id quod a partis solutione dependebat. Liquore kali caustici 10—15 sexagesimas vim exhibente, singulas fibrillas, postquam conspicue intumuerunt, erectas, simplices prolongationes fibrillarum truncum maternum constituentium apparentes, facile per totum truncum oculis persequi licuit.

2) In multis capillis pariter conspicua intumescencia in medio atque in apicibus observari potuit. Sub microscopio ea intumescencia massae friabili similis visa est, quae fibrillis, a trunco discedentibus, vario modo inter se perplexis inclusa erat. Liquoris kali caustici vi longius continuata, substantiaque intermedia aliqua ex parte dissoluta, capilli in locis, ubi intumuerant, in duas partes divisi apparebant, cum suis fibrillis inter se disjunctas. Utraque pars diversorum capillorum videbatur esse. Saepius in loco tumido duos capillos in congregiundo angulum efficere, vel, si capilli pluribus locis dividebantur, singularium

partium fibrillas inter se circum substantiam intermediam, ante memoratam, contexti cernebamur.

3) Quod ad truncorum ipsorum fissionem attinet, tres dilabendi modos in iis internoscere potuimus: a) primum singulae fibrillae variis locis simpliciter a trunco materno recesserant atque aculeorum in modum distabant; b) capilli laminarum instar per truncorum longitudinem fudebantur, ita ut quaeque pars latitudine quidem trunco materno fere par esset, tamen pro numero fissionum tenuior. Truncus, aqua communi turgescens, ante fissionem distincte cylindricus visus est, in marginibus multo fuscior, in loco desectionis specie subrotunda, dum partes fissae pellucidiores factae, tenuioris membranae instar, extensae jacent, et vix in marginibus certius circumscriptae sunt. Liquore kali caustici vim exhibente, fissionem laminis factam ex capillorum fibrillis arcte altera ad alteram adjacentibus, nullum inter se intervallum relinquentibus, consistere cognoscebamur; c) fissio raceformis, plerumque in apicibus capillorum deprehensa est. Singuli rami qui interdum duo aut quatuor numero ex capilli apice exibant, pariter atque truncus maternus cylindrici erant, canale medullari praediti. In singulis ramis, nec non inter fibrillas a trunco discedentes saepius non parva intermedia substantia deposita erat. Quisque ramus non raro in singulas fibrillas dilapsus cernebatur.

Adnotatio. Omnes capillorum trunci, quos in numeris 1, 2, 3, mutatos fuisse memoravimus, multo tenuiores, angustiores et lucidiores erant, quam ejusdem mulieris capilli sani. Omnibus his capillis trichomatibus multi furfures epidermici, stricte insidentes, asperam speciem induerunt.

4) Majore multitudine capillorum trichomaticorum, minutatim concisorum, aqua communi humectata, microscopioque subiecta, si quidem magis a superficie trichomatis sumta fuerat, magnam massae partem ex alienis admixtionibus consistere videbamus, ut ex lini et gossypi filis varii caerulei vel rubri coloris, ex multis pulveris granulis et majore copia furfurum epi-

dermicorum. Ipsi capilli autem varia erant crassitie nunc sanis ejus mulieris multo crassiores, id quod etiam ab illustr. prof. *Bidder* observatum est⁴⁰⁾ p. 547, nunc aliquanto tenuiores quod pariter a cl. *Remak*⁴¹⁾ p. 363 atque cl. *Hünefeld*³⁹⁾ p. 27 allatum est*). Capilli crassiores, colorem exhibebant fusciolem et turgidi videbantur, nullo in medio pellucido canale formato, tenuiores contra perquam perspicui quasi complanati, pigmenti valde egentes et canale centrali praediti, substantia quadam paene repleto, quae, kali caustico vim exserente, hic illic in massam friabilem coit. Multi capilli inter se circumplexi erant, nonnulli eorum circa alios, multiplicibus flexionibus extensi in modum laqueorum inter se complectebantur.

5) In folliculis capillorum trichomaticorum, investigationibus identidem institutis, nihil morborum invenimus. Saltem nihil insigne praebebant, quo ab iisdem sanorum capillorum ejusdem mulieris partibus discerni possent.

6) Massa flava, siccaeque quae compluribus, locis inter intricatos trichomaticos capillos inclusa jacebat, microscopio submissa et aqua communi tractata, plerumque satis multas, albidas, perspicuas, magna lucis frangendae facultate praeditas, majores minoresque cellulas, interdum puncto medio conspicuas praebebat vel ita compositas, ut minores in majores incapsulatae cernerentur. Semel tantum, ut rotantem majoris vesiculae motionem deprehenderem, mihi contigit. Alios autem movendi modos, in reliquis vesiculis visos, tantum ad liquoris in quo suspensae erant motionem ejusque evaporationem referendos esse censeo. Externa specie haec vesiculae minoribus majoribusque a cl. Waltero descriptis non dissimiles fuerunt. Attamen ad ipsos capillos, si aqua communi madefacti erant, nullas tales vesiculas reperi, furfures epidermicos autem permultos.

*) Sic *Remak* trichomaticorum capillorum crassitiem triente minorem dicit esse quam sanorum; *Hünefeld* accuratissime capillos sanos et trichomaticos emensus, numero medio sanos capillos vult esse 0,0307", trichomaticos tantum 0,0259"; igitur sexta parte illis tenuiores.

Praeter has mutationes in diversis praeparatis diversoque tempore observationibus institutis nihil insigne obvium fuit.

Chemica materiae solutae siccae flavaeque examinatio, nec non liquor maceratione variarum trichomaticorum capillorum multitudinum obtentus, semper neutralem reactionem edidit. Nonnullorum reagentium cum hoc liquore rationi vix multum momenti inerat, quum quemadmodum diximus permultae admixtiones in liquorem examinandum receptae fuerint. Cuprum sulphuricum oxydatum in liquore filtrato praecipitatum calefaciendo non dissolubile fecit; Kali-ferro-hydrocyanicum, aliquot guttis acidi acetici accedentibus nullum praecipitatum edidit, id quod albumen deesse indicare videtur. Aliquot guttis liquoris kali caustici admixtis gasum ammoniaci odorem emittens formatur. Teste *Hünefeld* ³⁹⁾ p. 18, qui eadem agendi actioni adhibita eundem odorem animadvertit, is ex decompositione ammonii lactei ope kali et ex gasi ammoniaci evolutione oritur.

Invenimus igitur 1) diversam fissionem et variis locis dilapsionem singulorum tenuium capillorum in fibrillas constituentes earumque inter se complexionem vel eorundem capillorum alterius circa alterum, circumflexionem. 2) capillos, qui non fissi nec dilapsi erant, crassiores, obscuriores et quasi tumidos. 3) partes in capillorum in cute positas statu sano. 4) in materia trichomatica humectata complures cellulas majores vel minores, simplices vel alteram alteri incapsulatas, motione propria carentes. 5) Multas alienas, et fortuitas admixtiones inter capillos trichomaticos. 6) Neutram reactionem trichomaticae materiae, in aqua solutae et capillorum trichomaticorum pariter in aqua communi maceratorum. 7) Acidam reactionem sudoris mulieris, cujus trichoma erat.

Hypothesis de modo quo ex tempore sex annorum formabatur, in quo non satis sciri posset, quae mutationes ad trichomaticae materiae actionem, quaeque ad vim trichomatis evoluti, in trichomaticorum capillorum nutritione exhibitam, referendae essent — omnino de tri-

chomatis formatione effecta certi quidquam desumere conemur, non sine causa temeritatis crimen nobis inferri posse videatur. Tantum cum aliqua veritatis specie assumi potest, vi trichomaticae materiae quasdam mutationes in truncorum structura effectas occurrere, cum adeo sani alieni capilli a radicibus suis desecti nec non capillamenta artificialia ⁶⁾ p. 216, 217, 232 et ⁷⁾ p. 339, trichomatica capitis exsudatione humectata, idque tanta cum celeritate implicentur ⁵⁾ p. 15; ⁶⁾ p. 212; ⁷⁾ p. 346; ⁹⁾ p. 26, ut nonnunquam adeo in pectendo in trichomata inextricabilia commutari sciamus. Itaque quidam mechanicus processus in capillorum truncis intricandis statuendus est et quaedam in eorum structura commutatio ponenda. Quum nos autem in trichomate observato nullam aliam in truncorum structura commutationem, qua quidem intricationis actus explicari potuerit, invenerimus, nisi quarum sub numeris 1 — 4 mentionem intulimus, cum aliquo jure has mutationes ex trichomaticae materiae efficacia derivare videmur. Jam illustr. prof. *Bidder* ⁴⁰⁾ p. 338 trichomaticis capillis consideratis sententiam protulit, qua certo quodam loco truncorum morbosum processum initium capere credit. Et negari nequit truncos certo quodam loco continuitatis in fibrillas constituentes dilabi, quae quum variis modis inter se complicantur, primum intricationis ideoque trichomatis fundamentum jacent. Observatione de trichomaticis capillis supra prolata nos quidem eam sententiam amplecti adducamur, ut principii trichomaticae materiae intricantis vi singulos capillos coagulatione cystoblastemate spoliatos indeque tenuiores factos in fibrillas constituentes dilabi opinemur, quae perplexae coagulatum cytoblastema sub forma massae friabilis inter se recipiant. Contra eos capillos, qui diutius processui resistant, liquidum recipientes turgescere spatiumque, quod inter dilapsos tenuiores capillos remansit, magis minusve implere, putaverim, quo tempore etiam viscidae materiae depositione capilli intricati simulque inclusi, in glomum humidum atque inextricabilem cogantur. Quod autem alii capilli dilabi, alii non

dilabi putantur, iis quae experientia docet non omnino repugnare videtur, quum trichomaticam capillorum intricationem nonnunquam non ultra singulas capillorum collectiones et fasciculos ⁶⁾ p. 211, 526; ⁷⁾ p. 342; ⁹⁾ p. 14, progredi constet. Et quidni capillos, ad dilabendum maxime inclinatos, in principii intricantis volatilitate quadam, prius intricari credas, quam alios, qui longius per tempus dilabendi processui obsistentes, postea, si principium intricans jam evolavit, nihil nisi liquidum ex materia trichomatica recipiant turgescantque? Sic microscopii ope utrumque genus capillorum tenuium intricatorumque et crassiorum, non intricatorum observandi occasio nobis non deficit.

Jam quaeritur, quae maxime pars trichomaticae materiae intricationem provocet? Plerique observatores ut *Oczapowski* ⁶⁾ p. 201, *Kaszkowski* ⁴²⁾ p. 208, *Moll* ⁴²⁾ p. 207, et alii trichomaticorum sudori volatilem subacidumque odorem inesse ajunt, unde, quoddam acidum in trichomatica materia contineri, suspicari liceat. Reactio autem siccae trichomaticae materiae, ut a cl. Hünefeld et a me ipso animadversum est, neutralis fuit; unde acidum, quod adesse conjicio, si quidem in omnibus trichomaticis materiis occurreret, inter volatilia esse, ideoque in veteri trichomate non repertum concludatur, quia in accelerata ejus evolatione calor cutis jam trichomate exstante et calidioris capitis integumentis usu non parum adauctus non mediocrem vim habeat. Deinde solam recentem trichomaticam materiam, quae hoc aethereo acidum olente principio inpraegnata sit, neque vero materiam veterem et siccam capillorum intricationem producere cognitum est; unde si tale acidum in vetustiore aliquo trichomate deficiat mirum id videri non possit. Quum autem omnino acidis ut acetico, muriatico capillos desectos, in quibus longius vel brevius tempus vim exhibuerint, in fibrillas constituentes dilabi exploratum sit, ea analogia ducti nos hocce acido, quod hic obiter trichomaticum appellare liceat, pariter atque aliis capillorum dilapsionem in hominibus trichosi laborantibus effici credierimus. Haec explicatio, qua trichomata mechanico

processu singulis fibrillis trichomatici acidi vi inter se intricatis oriri dicebamus, simplex quidem est: utinam eadem vera sit. Nostra enim sententia si confirmabitur, intricationi ut phaenomeno fortuito in trichoscos decursu non necessario ulla critica vis attribuenda sit. Altera autem viscida pars trichomaticae materiae, quam fixam dicamus, quamque magis minusve mutatam in plerisque trichosi affectis organis telisque reperimus, fortasse ad depositiones trichomaticas proclivior putetur.

His paucis, quae tantum pro conjectationibus haberi velimus brevi nostrae de trichosi dissertationi finem imponimus, certa spe animo concepta, viros doctos nostrae aetatis, quae tam alacri studio apertae evidentiae excellit, ad hanc quoque gravem, non parvi momenti partem pathologiae, pro rei dignitate, animos conversuros esse. Positivis investigationibus adjuti, nos de natura et curatione morbi certiores reddent, qui ex trium saeculorum tempore vera calamitas magnae incolarum mediae Europae multitudini instat, quique, quemadmodum medici consensu memorant, novissima aetate tam terribilem in modum praevalere et dominari incepit.

Libri in usum vocati eodem quo citati sunt ordine.

- 1) **J. Frankii.** Praxeos med. universa praecepta. Lipsiae 1815. Pars I. vol. II.
- 2) **Gumpert.** Ueber den Ursprung der plica polonica. Rust's Magaz. 1838. B. 51.
- 3) **F. Brandt.** O. kołtunie w Pamiętniku lekarskim. Warszawa 1830 t. II.
- 4) **J. Fr. Hoffmann.** Beschreibung des Weichselzopfs. Warschau 1826.
- 5) **L. Knothe.** Dissert. de plica. Vilnae 1830.
- 6) **J. Oczapowski.** Praktyczny wykład chorób kołtunowych. Warszawa 1839.
- 7) **V. F. Szokalski.** Der Weichselzopf etc. Archiv für physiol. Heilk. v. Roser und Wunderlich. 1843. 4ter Jahrg. II. 3.
- 8) **J. F. Schlegel.** Ueber die Ursachen des Weichselzopfs etc. Jena 1806.
- 9) **K. Marcinkowski.** Uwagi nad historią i naturą kołtuna. Kraków 1836.
- 10) **Lessing.** Handbuch der Geschichte der Med. Berlin 1838. B. 1.
- 11) **K. Weese.** Ueber die plica polonica. Rust's Magaz. 1828. B. 25.
- 12) **Beschorener.** Der Weichselzopf nach stat. und phys. Beziehungen. Breslau 1843.

- 13) **K. Weese.** Der Weichselzopf. Ein Beitrag zu seiner Statistik und Geschichte. Berlin 1845.
- 14) **Lafontaine.** Chirurgisch-medicinische Abhandl. versch. Inh. Polens betreffend. Breslau und Leipzig 1792.
- 15) **J. C. Chromy.** Najnowe dostrz. nad chorobą kołt. Kraków, 1809.
- 16) **Fritsch.** Der Weichselzopf ein Kunstprodukt. Canst. u. Eisenm. Jahresh. B. 2, 1846.
- 17) Canst. Jahresh. 1843. B. 2.
- 18) **Chłędowski.** Rozprawa o kołtunie. Pamiętnik warszaw. lek. Warszawa 1828.
- 19) **J. Schenk a Grafenberg.** Observat. medicor. lib. VII. Frankoforti 1609 (prima editio Basileae 1584 secundum Lessing et Weese.)
- 20) **J. Rosenbaum.** Der Wichtelzopf etc. Schmidt's Jahrb. 1840. B. 25.
- 21) **Baisin.** Recherches sur la plique polon. Annuaire de la société de médecine du departement de l'Eure p. l'année 1809. Evreux.
- 22) **Martini Cromeri.** De origine et rebus gestis Polonorum. Libr. XXX. Basileae 1555. Liber X.
- 23) **Joannis Blugossii** historia Poloniae lib. XII. Lipsiae 1711. Liber VII.
- 24) **Naruszewicz.** Historya narodu polskiego. Warszawa 1805 T. 3.
- 25) **A. Lebrun.** Essai médicale sur la plique polonaise. Paris 1827.
- 26) Военно медицинскій журналъ. ч. 48 Nr. 2. 1846.
- 27) **Malecz.** Kilka uwag nad charakterem choroby kołt. Pamiętnik lek. T. 2. Warszawa 1830.
- 28) **Car. Kaczkowski.** Dissert. de plicae polonicae in varias, praeter pilos, corporis humani partes vi et effectū. Vilnae 1821.
- 29) **Lafontaine.** Dziennik zdrowia dla wszystkich stanów Nr. 6-7 o kołtunie. Warszawa 1802.
- 30) **v. Walter.** Ueber Epiphyten auf Weichselzöpfen. Müller's Archiv 1844.

- 31) **O. Moll.** Beobachtungen über den Weichselzopf. Caunst. und Eisenm. Jahresb. B. 3. 1846.
- 32) **Grum.** О. колтуяѣ. Могилевъ 1828.
- 33) Dictionnaire de médecine. Paris 1842. B. 25.
- 34) Archives générales de médecine. 4. Série. T. 3. 1843.
- 35) **Günsburg.** Ueber Epiphyten in den Weichselzöpfen. Müller's Archiv 1845.
- 36) **Rokitansky.** Handb. der pathol. Anat. Wien 1846. Bd. 1.
- 37) Walter's und Ammon's Journal für Chirg. und Augenh. B. 34, 1845.
- 38) **Hannover.** Ueber Epiphyten auf d. Schleimhäuten. Müller's Arch. 1842.
- 39) **Baum.** Beitrag zur Pathol. des Weichselzopfes. Rust's Mag. B. 61. 1843.
- 40) **Dr. Bidder.** Einige Bemerkungen über Entstehung, Bau und Leben der menschlichen Haare. Müller's Archiv 1840.
- 41) Schmidt's Jahrb. B. 33. 1842.
- 42) Caunst. und Eisenm. Jahresb. B. 3. 1846.

T H E S E S.

- 1) Homoeopathiae non est artis medicae systema formare, quum ne methodum quidem sibi vindicare possit.
- 2) Veri artis medicae progressus ab eo demum tempore incipiunt, quo illa naturalium disciplinarum pars haberi coepta est.
- 3) Violenta recens genitorum mors suffocatione effecta, ex sola pulmonum investigatione demonstrari non potest.
- 4) Prolapsae extremitati infantis, atque uteri post aquarum in partu defluxum contractioni vehementi, primum ope medicamentorum internorum mederi oportet.
- 5) Nervus sympathicus per se proprium nervorum systema efficit.
- 6) Tuberculosis et scrophulosis non nisi sede differunt.
- 7) Blennorrhoea urethralis, num syphilitica sit nec ne, nonnisi ope inoculationis discerni potest.

CORRIGENDA.

Pag. 15 lin. 21 pro „Marrenflechte“ legas: Marenflechte.
 „ 16 „ 11 „ „Gwoździec“ „ Gwoździec.
 „ 16 „ 16 „ „pucutiensem“ „ pocutiensem.